

Emilia Fenger

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Filia w Piotrkowie Trybunalskim

**Pomoc duszpasterska rodzinie w zakresie resocjalizacji dzieci i młodzieży
niedostosowanej społecznie – na przykładzie fenomenów szczęścia
i cierpienia**

**Pastoral support family in the priesthood activity in the process of
reclamation of children and teenagers who are socially not adapted – on the
example of happiness and suffering**

streszczenie

Zjawisko społecznego niedostosowania, naruszające powszechnie akceptowane zasady życia oraz funkcjonowania w zbiorowości ludzkiej, stanowią konsekwencję wzrastania w zaburzonym, patologicznym środowisku wychowawczym. Niezaspokojenie podstawowych potrzeb członków systemu rodzinnego, pozbawienie miłości, ciepła, szacunku, zrozumienia, a także świadomości bezpieczeństwa, akceptacji, są niewątpliwym źródłem poważnych zakłóceń prawidłowego przebiegu procesu rozwoju dzieci i młodzieży.

Dzieci i młodzież zdemoralizowana, zaniedbana wychowawczo i emocjonalnie, wykazywanym buntem, niewłaściwymi zachowaniami oraz wrogością wobec wszelkich obowiązujących norm wyrażając własne cierpienie, przeciwstawia się osobą znaczącym – w szczególności rodzicom i wychowawcom. Ich zachowanie wymaga zatem korekty resocjalizacyjnej, aby nie dopuścić do całkowitego wykoślenia społecznego.

W tym miejscu zarysowuje się znacząca rola duszpasterskiej działalności osób duchownych w procesie resocjalizacji nieletnich. Uwidaczniając istotny wpływ wartości i postaw religijnych w procesie ponownej socjalizacji jednostek niedostosowanych. Umożliwiający zaistnienie przemiany wewnętrznej, duchowej, a w konsekwencji ukierunkowania refleksji ku wartościom wyższym, transcendentnym, ukształtowania świadomości istnienia sensu egzystencji ludzkiej, wskazywania przykładem własnym postaw prospołecznych: bezinteresownej miłości wobec bliźnich, empatii, a także zastępowania zachowań egocentrycznych, egoistycznych, prospołecznymi, altruistycznymi, stanowiącymi wyznacznik uformowania dojrzałej osobowości, zapewniającej właściwe funkcjonowanie w zbiorowości ludzkiej. Działalność duszpasterska osób duchownych zmierza właśnie ku korekcie dotychczasowego systemu wartości, wyznaczających aktywność ludzką, wskazaniu istnienia miłosiernego, wszechmocnego Boga – znaku nadziei i źródła siły dla zagubionego, nękanego przeciwnościami, doświadczającego cierpienia młodego człowieka. Bowiem zgodnie ze słowami Jana Pawła II, wyłącznie w miłosierdziu Stwórcy świat zyska pokój, a istota ludzka szczęście. Celem niniejszego opracowania jest zatem ocena tejże działalności duszpasterskiej w zakresie resocjalizacji dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie.

Summary

The phenomenon of lack of social adaptation breaching commonly accepted rules of social behaviour, activities of pupils of reclamation facilities are the consequence of growing up in a pathological upbringing environment, which does not fulfil the most common needs of family members, lacking love, warmth, respect, understanding and also the awareness of being safe and accepted which is the source of major disruption in the process of correct development of a human.

Youth who is depraved and lacks the correct emotional upbringing showing rebellion is trying to express its suffering and the lack of intimacy and attention. The lack of authority may be crucial in the process of developing ones identity.

The issue of the priesthood activity in the process of reclamation shows how much religion means in this process. This leads to a mental and spiritual change which is the consequence of moving the reflection upon higher transcendental means. This also erases egoistic and egocentric behaviour. The priesthood activity leads to correcting the previous system of values and shows the almighty and loving God – the sign of hope and the source of strength for a lost and suffering human being. Just like John Paul II said that only in the mercy of God the world will gain peace and happiness for all human beings.

Słowa kluczowe: działalność duszpasterska, proces resocjalizacji, młodzież społecznie niedostosowana.

Key words: priesthood activity, reclamation process, teenagers not adapted socially.

Znaczenie środowiska rodzinnego w przebiegu procesu socjalizacji jednostki

„Pośród wielu dróg rodzina jest drogą pierwszą i z wielu względów najważniejszą. Jest drogą powszechną, pozostając za każdym razem drogą szczególną, jedyną i неповtarzalną, tak jak неповtarzalny jest każdy człowiek. Rodzina jest tą drogą, od której nie może on się odłączyć. Wszak normalnie każdy z nas w rodzinie przychodzi na świat, można więc powiedzieć, że rodzinie zawdzięcza sam fakt bycia człowiekiem. A jeśli w tym przyjsciu na świat oraz we

wchodzeniu w świat człowiekowi brakuje rodziny, to jest to zawsze wyłom i brak nad wyraz niepokojący i bolesny, który potem ciąży na całym życiu”¹.

Zacytowane słowa Ojca Świętego Jana Pawła II, zaczerpnięte z Listu do rodzin (*Gratissimam sane*), wygłoszone z okazji Roku Rodziny w 1994 roku stanowią najdoskonalszą spośród występujących w literaturze z dziedziny nauk pedagogicznych próbę zdefiniowania naturalnego środowiska wychowawczego, jakim jest rodzina. Ojciec Święty zawarł bowiem w kilku zdaniach istotę roli, jaką środowisko rodzinne odgrywa w życiu każdego człowieka, wskazując i podkreślając zarazem konsekwencje jego braku, odciskające piętno w dalszym życiu jednostki.

Wyniki przeprowadzonych przez licznych psychologów, lekarzy badań i obserwacji wykazały, iż rozwój osobowości społecznej młodego człowieka pozbawionego możliwości uczestnictwa w życiu rodzinnym przebiega innym torem: rozwój społeczny oraz umysłowy ulega opóźnieniu natomiast uczuciowy zahamowaniu. Także J. Bowlby ceniony psycholog dziecięcy, w zredagowanym na potrzeby Światowej Organizacji Zdrowia raporcie, wykazał, iż pozbawione matczynej opieki dziecko jest zazwyczaj opóźnione w rozwoju fizycznym, społecznym oraz umysłowym, natomiast skutki wczesnych deprywacyjnych doświadczeń z reguły należą do trwałych i nieodwracalnych². Wielu autorów akcentuje znaczący wpływ wychowawczej działalności rodziców lub jej braku wywierany na życie jednostki również w okresie dojrzewania.

Rodzina dzięki posiadanym własnościom małej grupy umożliwia wchodzącym w jej skład członkom zaspokajanie wszelkich emocjonalno – społecznych potrzeb: doznawania uczucia ciepła, bliskości, przyjaźni, zrozumienia, wsparcia oraz poczucia bezpieczeństwa, spokoju i przynależności. Środowisko wychowawcze dostarcza potomstwu różnorodnych układów bodźców. Dokonywana nieustanna obserwacja oraz uczestnictwo w rozmaitych sytuacjach umożliwia dziecku gromadzenie informacji, zdobywanie, pogłębianie wiedzy dotyczącej otaczającej rzeczywistości. Dziecko zyskuje zatem możliwość poznania akceptowanych, aprobowanych społecznie sposobów zaspokajania własnych potrzeb biologicznych i psychicznych, oraz właściwego reagowania, w sytuacji niemożności ich zaspokojenia. Potomstwo dostrzega wiele modeli zachowań, spośród których część naśladuje, pozostałe odrzuca. W konsekwencji procesu identyfikacji, utożsamiania się,

---

¹ Jan Paweł II *Gratissimam sane*, [Wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej](#), 1994 s. 6.

² H. Filipczuk *Rodzina a rozwój psychiczny dziecka*, Wyd. Nasza Księgarnia, Warszawa 1981, s. 77

przejmuje w sposób szczególny poglądy, postawy i sposób postępowania osób znaczących. Stąd też rodzice będący osobami w największym stopniu odpowiedzialnymi za dziecko, którym szczególnie zależy na jego prawidłowym rozwoju powinni skupić swą uwagę nie tylko na procesie wychowania, zachodzącym w wyniku wskazywania i wpajania wzorów zachowania, werbalnego przekazu norm, reguł, stosowania określonych środków, zmierzających ku wprowadzeniu zmian w podejmowaną aktywność. Lecz przede wszystkim stwarzaniu sytuacji umożliwiających zdobywanie pozytywnych, sprzyjających właściwemu rozwojowi, doświadczeń.

Stażność starań wychowawczych środowiska rodzinnego zapewnia poczucie oparcia, a także zaspokojenie elementarnej potrzeby bezpieczeństwa, warunkującej właściwy rozwój dziecka we wszelkich dziedzinach życia. Stabilność środowiska rodzinnego uznać należy za szczególnie ważny czynnik emocjonalnej równowagi oraz zdrowia psychicznego młodego człowieka. Podkreślić należy również znaczenie wzajemnych relacji występujących między rodzicami, wpływających na kształtowanie stosunku dziecka względem innych osób, proces socjalizacji. Występowanie korzystnej więzi emocjonalnej z otoczeniem zachęca do reakcji i podejmowania działań zgodnie z jego oczekiwaniami. Wzajemna akceptacja, szacunek, radość z wymiany uczuć sprzyja pozytywnemu, harmonijnemu rozwojowi potomstwa. Osoby znaczące kształtują emocjonalne przeżycia dziecka, stanowiąc niezaprzeczalnie podstawę kształtowania uczuć, a także w późniejszym okresie stosunku wykazywanego względem innych osób i całego świata. Atmosfera ciepła, miłości oraz życzliwości sprzyja rozwojowi jednostki, wywierając znamieny wpływ na podejmowaną aktywność własną.

Nie każde środowisko rodzinne charakteryzuje jednakże spójność oddziaływań oraz wychowawczych starań. Istnieją rodziny nie zaspokajające podstawowej potrzeby miłości i bezpieczeństwa. Występująca w nich niezgoda, konflikty, brak właściwych relacji między tworzącymi ją członkami stanowi źródło zaistnienia u dziecka skłonności ku zachowaniom aspołecznym, podejmowaniu działań, dokonywaniu czynów społecznie nieakceptowanych. Młody człowiek, w wyniku zaistniałego procesu modelowania powiela zaobserwowane negatywne wzory reakcji i relacji interpersonalnych, wrogości, agresji.

**Niedostosowanie społeczne – konsekwencją niewłaściwego postrzegania
doświadczanego szczęścia i cierpienia**

Zaistniałe w przebiegu procesu wychowania zaniedbania – źródło ukształtowanej świadomości własnej bezwartościowości, wykazywanego braku wiary w swe umiejętności, możliwości, posiadanych zainteresowań, pasji i wyraźne zaniechanie skierowania refleksji dzieci i młodzieży ku zagadnieniu szczęścia, cierpienia, sensu egzystencji, przeznaczenia i powołania istoty ludzkiej, wskazania znaczenia oraz konieczności internalizacji wartości wyższych. Wyznaczających sposób funkcjonowania jednostki w społeczeństwie utrudniając lub uniemożliwiając prawidłowe współżycie w społeczeństwie, nawiązywanie właściwych, relacji interpersonalnych, pokonywanie różnorodnych sytuacji trudnych, przewycięzanie, będących elementem codzienności, problemów gdyż zgodnie ze słowami M. Tyszkowej: *„To jak człowiek ujmuje świat, jakie są jego postawy i oczekiwania w stosunku do innych ludzi, do zadań różnego typu i do siebie, jak ocenia siebie samego z punktu widzenia wartości, które ceni itd.– określa sposób poznawczego i emocjonalnego ujmowania sytuacji i pośrednio wpływa na zachowanie się w tej sytuacji”*³. Konsekwencję wykazywanego stosunku wobec świata oraz Bytu Absolutnego stanowi sposób spostrzegania i interpretacji doświadczanego szczęścia, cierpienia⁴, będącego immanentną częścią życia człowieka, trud istnienia wpisany został bowiem w egzystencję istoty ludzkiej, nierozzerwalnie związany z wysiłkiem, doświadczanym samoudręczeniem, ale także zmierzaniem ku wyznaczonym celom, realizacji określonych zadań, natomiast zaistniały rozwój, wykazując cechy twórcze, stanowi źródło radości, szczęścia, szczególnie pożądanego, ukierunkowującego aktywność jednostki.

Metafizyczne ujęcie zjawiska niedostosowania społecznego w kategorii niepełnosprawności

Historia myśli ludzkiej dostarcza szereg różnorodnych dowodów potwierdzających fakt, wykazywanego od zarania dziejów, przybierającego w ciągu wieków rozmaite formy, zainteresowania człowieka własną osobą, życiem, jego przeznaczeniem, sensem oraz swym działaniem, postępowaniem, miejscem w świecie, a także stosunkiem przejawianym wobec innych osób. Jednostka ludzka stanowi istotę spontanicznie pytającą, poszukującą, zadającą pytania sobie, a także innym, wykazując zarazem odmienność nurtujących ją problemów,

---

³ M. Kostek, *Wolontariat w hospicjum impulsem do zmiany w człowieku?*, Wyd. TN KUL, Lublin 2010, s. 86.

⁴ M. Białas, *Teologiczno – antropologiczne podstawy wychowania chrześcijańskiego w aspektach szczęścia i cierpienia*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2012, s. 12.

znajdującą odzwierciedlenie w pytaniach obejmujących zagadnienie egzystencji ludzkiej i struktury człowieka (łac. *existentia* - istnienie). Pytania egzystencjalne należą do zjawisk występujących niezwykle często, wręcz powszechnie, świadcząc o istnieniu swych źródeł, podstaw w ludzkiej naturze, dowodząc istnienia w człowieku pierwiastka duchowego, bowiem dotyczą przeważnie treści niematerialnych. Formułowanie pytań stanowi naturalną dążność jednostki, zakładającą, postulującą możliwość uzyskania odpowiedzi, wymaga zatem istnienia kresu, zaspokojenia specyficznej ciekawości, odnalezienia Absolutu, Boga⁵.

Przedstawienie struktury bytu ludzkiego, wskazanie, a także wyjaśnienie podstaw transcendencji stanowi podstawowy cel, założenie metafizyki człowieka – fundamentalnego wymiaru antropologii filozoficznej, ujmującej jednostkę jako byt obejmujący istotę oraz istnienie, element podstawowy, konstytuujący byt jako realny, odmienny względem nicości, pozostające w stosunku względem istoty aktem, stanowiącym wykonanie oznaczającej dyspozycję każdego bytu jednostkowego możliwości. Istnienie oznacza zatem w konkretnym bycie rację jego rzeczywistości⁶. Istota pełni funkcję czynnika potencjalnego, istnienie zaś aktualizującego, transcendentalnego. Byt ludzki – substancja indywidualna i konkretna, *substantia individua* stanowi substancję cielesną *substantia corporea*, obejmującą materię i formę oraz duchową *substantia spiritualis*, wskazującą istnienie duszy ludzkiej, określając człowieka jako byt cielesno – duchowy⁷. Istnienie jednostki ludzkiej nie stanowi wyniku, następstwa organizacji materialnej, lecz pozostaje przynależne duszy dysponującej mocą przysługującego istnienia, będącej samoistną, stanowiącej zarazem formę ciała, któremu owego istnienia udziela⁸. Zanik zdwojenia z istoty oraz istnienia, gdy istota bytu stanowi jego istnienie występuje w metafizyce jako racja konieczna, naczelna, dostateczna wszelkiej rzeczywistości, byt samorzeczny zwany Bogiem, Absolut⁹.

Świadomość egzystencjalnej niewystarczalności stanowi zasadnicze doświadczenie człowieka. Egzystencjalna kruchość, wewnętrzne przeświadczenie zagrożenia warunkuje występowanie lęku i trwogi, towarzyszących wszelkim przeżyciom ludzkim, zyskujących w momentach granicznych – sytuacji doznawanego cierpienia, zwiększoną intensywność, a także szczególny wyraz.

---

⁵ R. Darowski, *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów*, Wyd. WAM, Kraków 2008, s. 22.

⁶ M.A. Krąpiec, *Metafizyka*, Wyd. PALLOTTINUM, Poznań 1966, s. 96.

⁷ G. Dogiel, *Metafizyka*, Wyd. Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy, Kraków 1992, s. 110.

⁸ M.A. Krąpiec, *Ja – Człowiek*, Wyd. KUL, Lublin 2005, s.137.

⁹ M.A. Krąpiec, *Metafizyka*, Wyd. PALLOTTINUM, Poznań 1966, s. 116.

Źródło cierpienia człowieka stanowi brakowość występująca w zakresie elementów integrujących (części składowych ciała ludzkiego m.in. kończyn górnych bądź dolnych) i doskonałościowych (słuchu, wzroku itp.). Cierpienie owe dotyczy każdej jednostki, nie istnieje bowiem byt osobowy pozostający idealnie zintegrowaną materialną jednością oraz posiadający wszelkie możliwe doskonałości. Zaistniałe braki obejmują rozmaite ułomności układu krążenia, ruchu, upośledzenie zdolności widzenia, słyszenia, a także narkomanię, chorobę alkoholową¹⁰. Wszystkich ludzi określa szeroka definicja osoby niepełnosprawnej, każdy bowiem w pewnym stopniu wykazuje brakowość, powodującą „[...] utrudnienie, ograniczenie lub uniemożliwienie wykonywania zadań życiowych i zawodowych oraz wypełnianie ról społecznych [...]”¹¹.

Wpływ działalności duszpasterskiej w procesie resocjalizacji

Osoby niedostosowane społecznie, wykazujące aktywność sprzeczną z powszechnie akceptowanymi normami moralności i zasadami właściwego życia oraz funkcjonowania w zbiorowości ludzkiej, w konsekwencji popełnienia czynu prawnie zabronionego stanowią podmiot oddziaływań w procesie resocjalizacji z zastosowaniem różnorodnych środków m.in. pracy indywidualnej, wspólnej aktywności fizycznej, nauki zawodu i wywierania wpływu na psychikę. Istotną rolę w zakresie przywracania społeczeństwu osób wadliwie socjalizowanych odgrywa także katechizacja, organizacja życia religijnego, ewangelizacja nieletnich przestępców, zmierzająca ku wypełnianiu nadrzędnego, podstawowego zadania, mianowicie nawracania grzeszników, wymagających odnowy moralnej. Zasadniczy cel duszpasterskiej działalności osób duchownych stanowi wzbudzenie zapotrzebowania oraz uwewnętrznienia wartości absolutnych, transcendentalnych. Jednostka niedostosowana zyskuje świadomość istnienia możliwości nawiązania kontaktu z Bytem Absolutnym, warunkującego zaniechanie czynienia zła, wzbudzenia zamiaru osiągnięcia dobra.

Początkom tworzenia, skupiających jednostki niedostosowane społecznie, zakładów poprawczych towarzyszył intensywny rozwój oferowanej młodzieży troski duszpasterskiej, umożliwiającej osiągnięcie religijnego odrodzenia, będącego wówczas jedną ze szczególnie istotnych metod procesu pełnej resocjalizacji. Obejmujący dzieci wykołejone, utworzony w

---

¹⁰ M. Białas, *Niepełnosprawność osób w perspektywie metafizycznej*. W: Specjalne potrzeby niepełnosprawnych. Special Needs of the disabled people. Red. M. Białas. Kraków 2011, s. 65-72.

¹¹ T. Majewski, *Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych*. Warszawa 1995, s. 40.

Rzymie za sprawą papieża Klemensa XI, zakład realizował oparty na regule zakonnej, zawierający zatem szereg praktyk religijnych, program reedukacji osób niedostosowanych, również powstające w Polsce domy opieki przeznaczone dla dzieci, młodzieży przestępczej, zdemoralizowanej stosowały wychowanie religijne. Z czasem jednakże ograniczać zaczęto stopniowo możliwość działalności duszpasterskiej w placówkach resocjalizacyjnych. Około roku 1960 większość zakładów poprawczych pozbawiono zupełnie wypełnianych praktyk religijnych, zakazano realizacji systematycznej katechizacji młodzieży lub duszpasterstwo stanowiło czynność marginalną, odbywało się w określonych, wyznaczonych miejscach. Aktualnie wszystkie ośrodki wychowawcze zapewniają opiekę i duszpasterską działalność duchownych, akcentujących znaczenie indywidualnego kontaktu z wychowankami, celem wywierania wpływu nie na zachowującą anonimowość grupę, lecz konkretne osoby¹². Obecność duchowieństwa w przebiegu procesu resocjalizacji, spotkanie duszpasterskie stanowi znaczący element wychowawczego i terapeutycznego oddziaływania. Sytuacyjna doniosłość kontaktu z jednostką wykazującą wolę, chęć i możliwość oferowania własnego czasu nadaje szczególne znaczenie owej relacji, zapewniającej silniejszy przekaz treści, większe emocje, wyznaczające sposób postępowania. Działalność osób duchownych służy również wytworzeniu sprzyjającej, korzystnej atmosfery wychowawczej, w konsekwencji minimalizowania istniejącej wśród podopiecznych wrogości, agresji, reedukacyjny wymiar duszpasterstwa nie obejmuje bowiem wyłącznie procesu organizacji oraz inicjowania aktywności religijnej. Opieka duszpasterska umożliwia wyraźne zmniejszenie negatywnych skutków izolacji w placówkach resocjalizacyjnych o charakterze zamkniętym, w wyniku zmniejszania stanów lękowych, poczucia bezradności i braku bezpieczeństwa¹³.

Program oraz uzasadnienie sensowności duszpasterskiej działalności w zakresie, skierowanych wobec osób niedostosowanych, oddziaływań resocjalizacyjnych, wyrażają słowa Ojca Świętego Jana Pawła II wskazujące, iż człowiek, „(...) który odbywa karę za popełnione przestępstwo, nie przestał być przecież człowiekiem, obciążonym co prawda słabością, zagrożeniem i grzechem, może zbrodnią, a nawet upartymi nawrotami do niego, ale nie pozbawionym również tej wspaniałej możliwości, jaką jest poprawa, powrót do siebie, jaką jest nawrócenie człowieka, odnowienie w sobie obrazu Bożego”¹⁴.

---

¹² A. Misiaszek, *Duszpasterstwo w resocjalizacji „społecznie nieprzystosowanych”*, Wyd. Nakładem autora, Malbork 1999, s. 275.

¹³ J. Świtka, M. Kuć, *Duszpasterstwo więzienne w pracy penitencjarnej*, Wyd. TN KUL, Lublin 2007, s. 11.

¹⁴ Jan Paweł II, *Przemówienie do więźniów w Płocku dnia 7.06.1991*, OR., 1991, nr 6, s. 14.

Cel działalności duchownych stanowi służba człowiekowi, oczyszczenie sumienia jednostki, sprawcy zła, ukazanie autentycznych wartości, sensu życia, okazywane wsparcie w akceptacji sytuacji doświadczanego cierpienia, kształtowania postawy bezinteresownej miłości wobec bliźnich, zaufania, według ideałów: prawdy, sprawiedliwości, umiarkowania i wszelkich cnót wyznaczających moralne oraz prawe życie ludzkie, a także świadomości wartościowości, indywidualności własnej osoby, zdolności przezwyciężania zaistniałych trudności, wszelkich sytuacji problemowych, konstruktywnego rozwiązywania konfliktów, właściwego odreagowania napięć, wskazując znaczenie, istotę nawrócenia, nie pozbawiając nadziei i perspektywy pozytywnej zmiany własnego losu¹⁵. Oddziaływanie duchownych realizowane z zastosowaniem refleksji oraz dialogu umożliwia ukształtowanie niezależnego sposobu myślenia i działania jednostek zdemoralizowanych, zgodnego z obowiązującym, ogólnie akceptowanym porządkiem społecznym i prawnym¹⁶.

Zasadniczy wpływ działalności duszpasterskiej duchownych skierowanej wobec osób wadliwie socjalizowanych stanowi wynik wzbudzenia potrzeby, a także świadomego kształtowania postawy religijnej, wyrazu zakorzenionej w naturze bytu ludzkiego zdolności rzeczywistego dialogowania z Bogiem, warunkującego występowanie właściwych postaw człowieka.

Wpływ wiary nie uwzględnia wyłącznie duchowego wymiaru jednostki, determinuje także znacząco egzystencję społeczną istoty ludzkiej, wzbudzając nadzieję i kształtując zdolność przezwyciężania napotkanych trudności oraz odzyskiwania równowagi życiowej. Aktywne uczestnictwo w praktykach religijnych, przyswajanie wartości chrześcijańskich stanowi czynnik profilaktyczny, zapobiegający występowaniu zachowań zwiększających ryzyko wykołajenia społecznego, przestępczości. Działalność osób duchownych sprzyja dokonywaniu właściwych wyborów metod realizacji zadań, celów życiowych, pełniąc rolę doradczą i wspomagającą w kształtowaniu szczególnie pożądanых postaw, wywierając wpływ na rozwój pozytywnych cech osobowości. Zainicjowana wewnętrzna i duchowa przemiana warunkująca dostrzeżenie zakodowanych w istocie ludzkiej zasad etycznych, moralnych, zmierza ku zgłębionej świadomości istnienia wartości osobowych, duchowych,

---

¹⁵ J. Świtka, M. Kuć, *Duszpasterstwo więzienne w pracy penitencjarnej*, Wyd. TN KUL, Lublin 2007, s. 103.

¹⁶ Tamże, s. 134.

a także społecznych. Osoba wadliwie socjalizowana wymaga zaistnienia wyraźnej zmiany w zakresie wielu dziedzin swego życia¹⁷.

Życie religijne sprzyja rozwojowi człowieka, umożliwiając nawiązanie osobistego dialogu z wszechmocnym, sprawiedliwym i miłującym Bogiem, posiadającego charakter twórczy, stanowiącego źródło sensu życia, zaspokajającego szczególnie istotne potrzeby ludzkie: miłości, godności, szacunku, wolności oraz przynależności, zaniedbane zazwyczaj w przebiegu procesu wychowania jednostek zdemoralizowanych¹⁸.

Ocena wpływu działalności duszpasterskiej w procesie resocjalizacji

– wyniki i wnioski z badań własnych

Dokonanie oceny wpływu działalności duszpasterskiej duchowieństwa w procesie resocjalizacji dzieci oraz młodzieży umożliwiło, zrealizowane z zastosowaniem metody eksperymentu pedagogicznego, przeprowadzonego z udziałem dwóch grup równoległych, badanie naukowe, wskazujące zaistnienie prognozowanej zmiany sposobu postrzegania doświadczanego szczęścia i cierpienia wykazywanego przez uczestniczące w badaniu wychowanki katolickiej placówki wychowawczej, w wyniku zapoznania z założeniami pesymizmu antropologicznego, stanowiącego element wychowawczych oddziaływań osób duchownych, wskazujących, wpajających konieczność internalizacji nadrzędnych wartości, umożliwiających dostrzeżenie i zrozumienie sensu ludzkiego życia, warunkującego zmianę dotychczasowego postępowania. Realizację działalności badawczej zapewniła wyrażona zgoda s. Nicolii Kwiecińskiej – Dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Świętej Siostry Faustyny Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia, zlokalizowanego w Krakowie przy ul. Siostry Faustyny 3/9, stanowiącego placówkę resocjalizacyjną o charakterze zamkniętym, skupiającą aktualnie ok. siedemdziesięciu dziewcząt, w wieku 15 -18 lat, podejmujących działalność niezgodną z zasadami, normami życia społecznego, kierowanych w wyniku orzeczenia Sądów Rejonowych Wydział Rodzinny i Nieletnich.

Wyodrębniona celowym doбором próby populacja badawcza obejmowała grupę dwudziestu dziewcząt w wieku ok. 15 – 17 lat, najmłodszych spośród nowoprzybyłych podopiecznych, niepodlegających dotychczas oddziaływaniom duchownych, stanowiących

---

¹⁷ Cz. Cekiera, *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*.

Metody, programy, modele, ośrodki, zakłady, wspólnoty, Wyd. TN KUL, Lublin 1992, s. 222.

¹⁸ J. Świtka, M. Kuć, *Duszpasterstwo więzienne w pracy penitencjarnej*, Wyd. TN KUL, Lublin 2007, s. 116.

grupę kontrolną i dwudziestu dziewcząt najstarszych, w wieku 17 – 19 lat, przebywających w placówce dłużej czas, tworzących grupę eksperymentalną, będącą wyznacznikiem zaistnienia prognozowanej zmiany sposobu postrzegania pojęcia szczęścia oraz cierpienia w wyniku wprowadzenia czynnika eksperymentalnego.

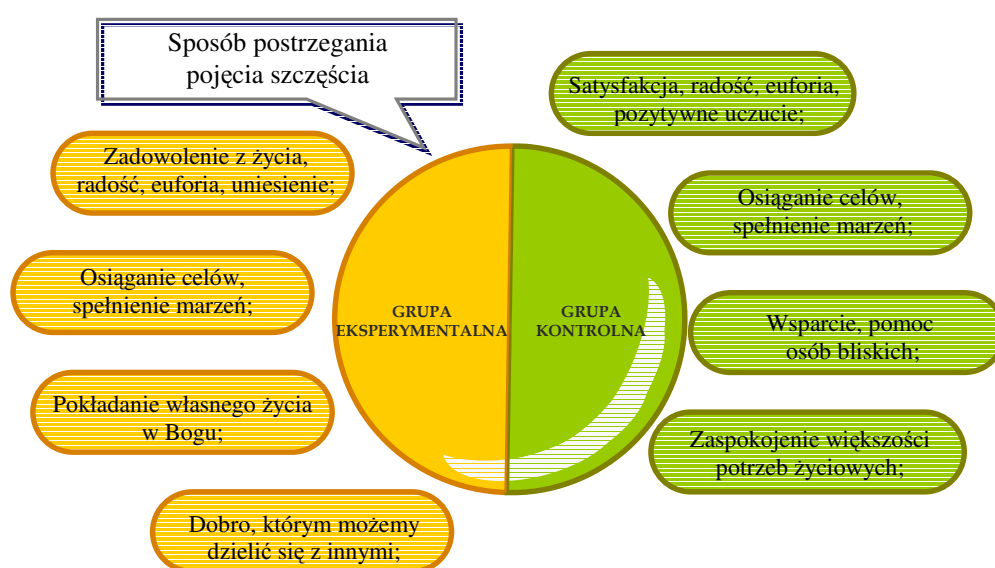
Analiza zgromadzonego materiału badawczego i sformułowane wnioski, wskazują istnienie wyraźnego wpływu posługi osób duchownych w przebiegu procesu resocjalizacji niedostosowanej społecznie młodzieży, wykazanego odmiennością sposobu postrzegania doświadczenia szczęścia i cierpienia, zagadnień związanych nierozdzielnie z problematyką wartości, ukierunkowujących aktywność bytu osobowego, przez najmłodsze oraz najstarsze podopieczne katolickiego ośrodka wychowawczego.

Sposób postrzegania szczęścia i cierpienia przez społecznie niedostosowane podopieczne katolickiego Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego

Celem poznania sposobu ujmowania, rozumienia pojęcie szczęścia, w opracowanym kwestionariuszu ankiety ujęłam pytanie brzmiące: Jak zdefiniowałabyś pojęcie szczęścia?

Spośród udzielonych w grupie kontrolnej, a także eksperymentalnej odpowiedzi, zdecydowaną większość stanowiły wypowiedzi utożsamiające doświadczenie szczęścia z radością, zadowoleniem, pozytywnym uczuciem. Zdaniem dziewcząt tworzących grupę eksperymentalną szczęście to: *„poczucie nieopisanej radości”, „zadowolenie z życia, optymistyczne nastawienie na świat i otaczających nas ludzi”, „odczuwana w sobie euforia, uniesienie, poczucie, że niczego nie potrzeba i pragnienie by ta szczęśliwa chwila trwała wiecznie”, „poczucie radości, wielkiego dobra. Człowiek szczęśliwy czuje się kochany i chce cały czas iść do przodu”*. Wychowanki nowoprzybyłe do ośrodka odmiennie względem dziewcząt starszych wskazały dodatkowo dwa aspekty charakteryzowanego zagadnienia, mianowicie ujmowały szczęście w kategorii przyczyny dobrego samopoczucia np. *„Szczęście to coś takiego, co wprawia człowieka w dobry nastrój, wszystko mu się udaje, jest uśmiechnięty”, „coś, co nas spotyka w życiu wesołego i coś takiego, co wywołuje pozytywne emocje”, „stan psychiczny człowieka, dzięki któremu ludzie są uśmiechnięci, tryskają energią”* oraz następstwa, konsekwencji wystąpienia wywołującego zadowolenie zdarzenia: *„Szczęście to uczucie, które występuje, gdy coś dostaniemy, lub coś zobaczymy. Szczęście kojarzy mi się z radością, uśmiechem”*. Dziewczęta szczęściem określały posiadanie nierozbitej rodziny, poczucie bezpieczeństwa, doświadczanie wsparcia i pomocy ze strony osób bliskich,

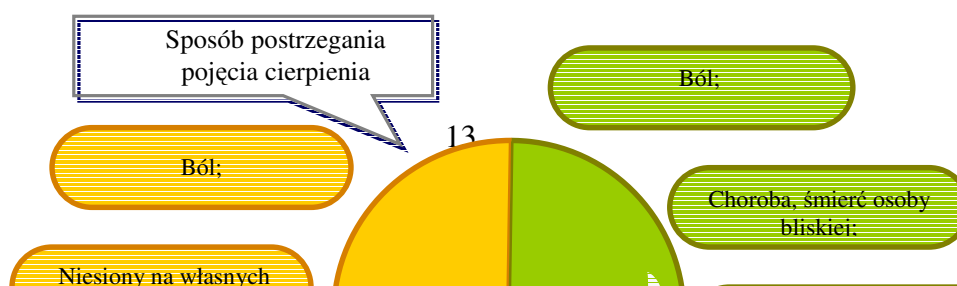
przyjaciół, spełnienie marzeń, osiągnięcie wyznaczonych celów, niezależność, wolność, zaspokojenie większości potrzeb życiowych, spokój, wiarę we własne możliwości, nadzieję, pomoc innym. Odpowiedzi udzielone przez jednostki najstarsze cechowała mniejsza różnorodność, wychowanki szczęście zdefiniowały jako spełnienie marzeń, osiągnięcie celów, sukcesów, a także dobro, wnioskując z wypowiedzi: „*chęć dawania czegoś z siebie widząc w tym pozytywne wyniki*”, „*coś dobrego, czym możemy dzielić się z innymi*” oraz pokładanie życia w Bogu, wykazując wyraźny wpływ oddziaływań osób duchownych.

Schemat 1. Zaistniała w wyniku wpływu działalności duszpasterskiej osób duchownych zmiana sposobu postrzegania pojęcia szczęścia.

Analogicznie względem zaprezentowanego sposobu postrzegania pojęcia szczęścia zgromadziłam wskazane przez wychowanki ośrodka resocjalizacyjnego określenia terminu „cierpienie”.

Zdecydowana większość wypowiedzi wyrażała tożsamość doświadczenia cierpienia z bólem: „Cierpienie to ból fizyczny lub psychiczny spowodowany nieszczęściem w życiu”, „Cierpienie to uczucie okropne. Cierpienie to ból. Cierpi osoba zraniona fizycznie tak jak i psychicznie”, „Cierpienie to coś, co boli tak, że tego się nie da określić”, „Cierpienie to ból zadany przez jakąś osobę, która jest bliska dla nas”, „Cierpienie to ból wyrządzony danej osobie lub osoba sama sobie wyrządza to cierpienie”, „Cierpieniem jest ból, coś, co nas tak jakby niszczy, przygnębia”. Wychowanki podlegające wpływom duszpasterskiej działalności duchowieństwa, przebywające w placówce dłuższy czas, cierpieniem określiły również „coś silnie złego, z czym spotykamy się na co dzień, nasz krzyż, który nosimy na własnych plecach”, „przeżycie związane z przykrym doświadczeniem, z którego można wiele wywnioskować, gdy już się ochłonie”, „cierpienie to brak szczęścia, ból, uraza. Cierpienie wiąże się ze smutkiem, a także wybawieniem”, „uczucie bolesne, które wynika z poruszenia naszej wrażliwości albo zranienia”. Zdaniem wychowanek cierpienie stanowi konsekwencję choroby oraz śmierci, utraty osoby ważnej, bliskiej. Tworzące grupę kontrolną jednostki nowoprzybyłe, najmłodsze pojęcie cierpienia zdefiniowały natomiast jako samotność, złość, kłótnie, załamanie, odczuwany smutek, zadanie krzywdy, sprawienie przykrości drugiemu człowiekowi, wskazały dodatkowo, iż „cierpienie to bycie z dala od bliskich, śmierć kogoś bliskiego, brak wolności i własnego zdania, poczucie, że nikt cię nie rozumie”, „brak oparcia w rodzinie, w przyjaciółach, brak kogoś bliskiego i wsparcia”, „uczucie, kiedy jesteśmy ponurzy, samotni, niezadowoleni itp.”, a także „coś, z czym nie możemy się pogodzić, co nam nie odpowiada i z czego się nie cieszymy”.

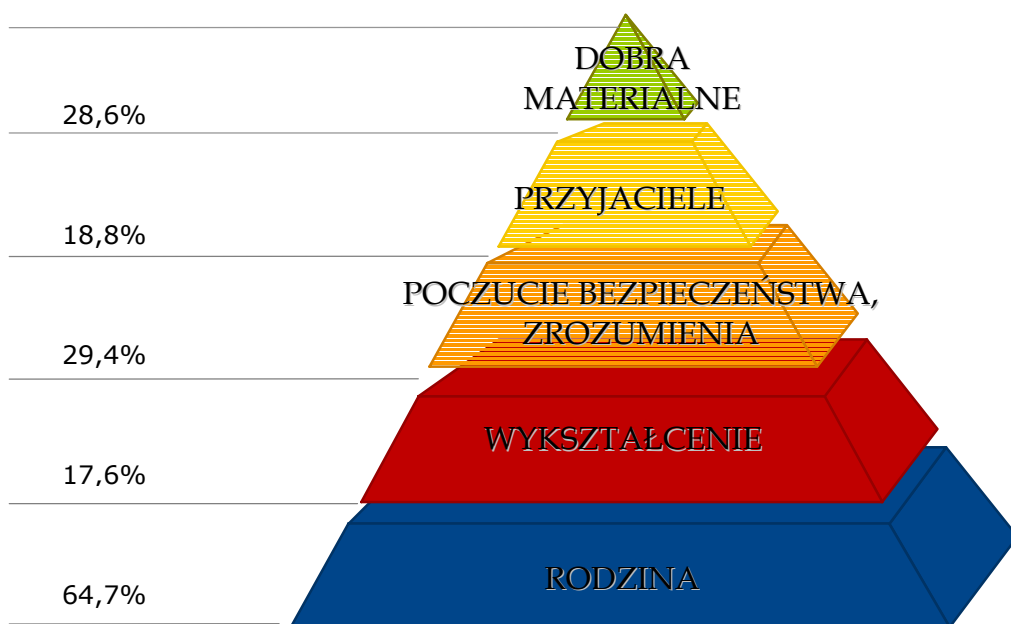

Schemat 2. Zaistniała w wyniku wpływu działalności duszpasterskiej osób duchownych zmiana sposobu postrzegania pojęcia cierpienia.

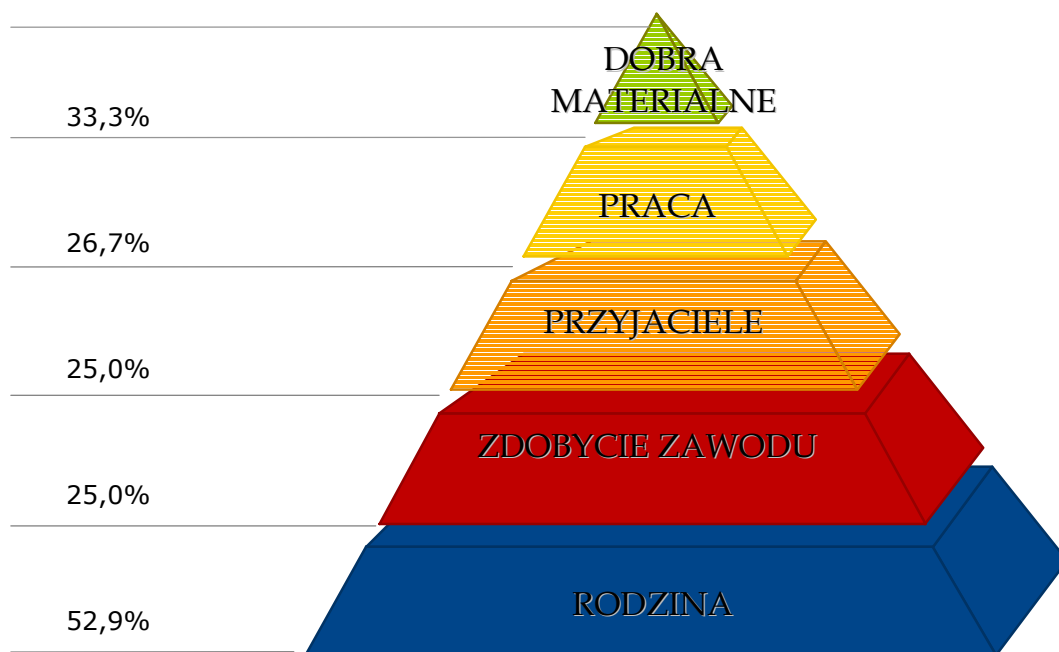
Hierarchia wartości utożsamianych ze zróżnicowanym pod względem nasilenia i intensywności szczęściem i cierpieniem

Analiza tematyki, będącego integralną częścią egzystencji ludzkiej szczęścia oraz cierpienia wymaga uwzględnienia w rozważaniach także zagadnienia wartości, sensu życia człowieka, nierozzerwalnie z nią związanych. Wartości stanowią klasę obiektów, będących przedmiotem najgłębszych pragnień oraz dążeń, warunkujących realizację egzystencji bytu osobowego, wyznaczają kierunek, siłę motywacji działania, istotne w procesie resocjalizacji młodzieży społecznie niedostosowanej. Urzeczywistniane wartości nadają znaczenie, sens, wyrażanej w fizycznym, psychicznym, społecznym oraz duchowym wymiarze, aktywności człowieka.

Model systemu wartości akceptowanych, uznanych za istotne w życiu, wskazanych przez dziewczęta z grupy kontrolnej i eksperymentalnej prezentują schematy, „piramidy wartości”, zawierające wskazywane pojęcia, utożsamiane ze szczęściem w kolejności od szczęścia największego do najmniejszego.

Schemat 3. Hierarchia określeń utożsamianych ze szczęściem – grupa kontrolna

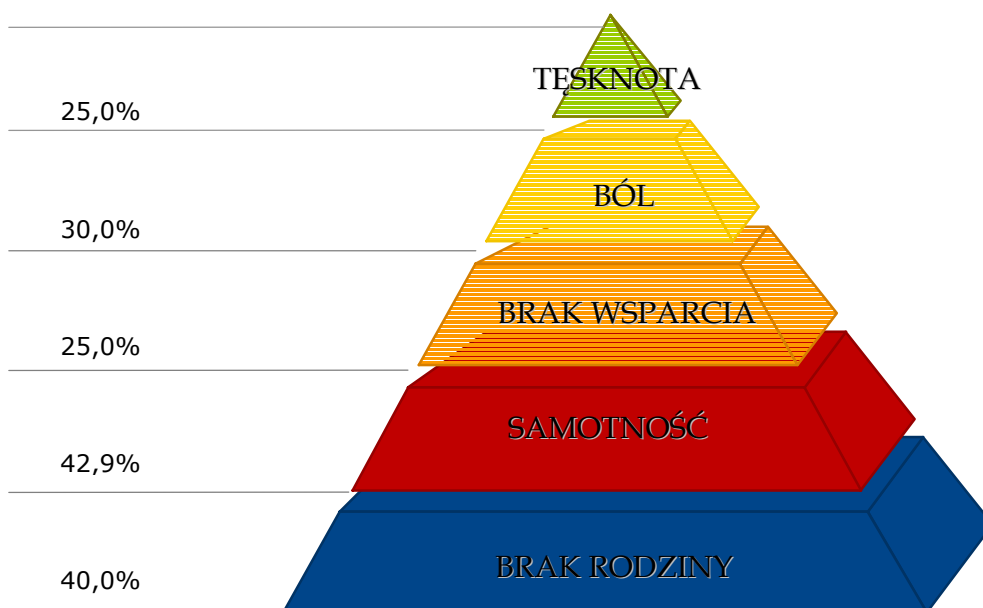

Schemat 4. Hierarchia określeń utożsamianych ze szczęściem – grupa eksperymentalna

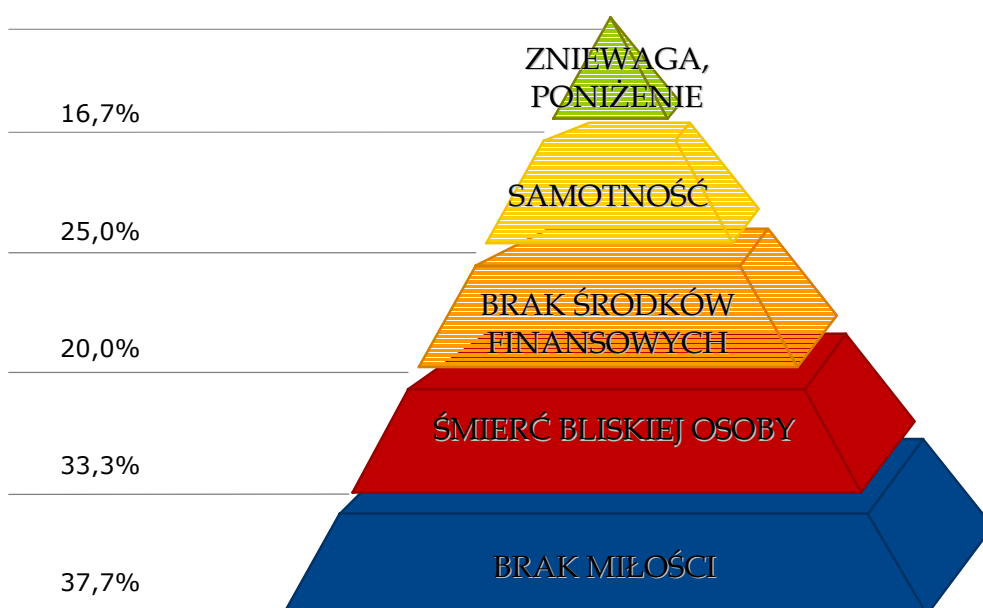
Wartości procentowe wyrażają wyłącznie stosunek liczby najczęściej udzielonych odpowiedzi względem innych, występujących w obrębie konkretnego miejsca hierarchii, w mniejszej ilości, suma danych, zawartych na poszczególnych elementach piramidy nie stanowi 100%.

Wyszczególnione przez wychowanki zjawiska oraz zdarzenia, kojarzone z pojęciem cierpienia największego i najmniejszego, zróżnicowane i wyodrębnione w zakresie pięciu szczebli umożliwiło określenie systemu pojęć ujmujących doświadczenia, a także sytuacje będące zdaniem dziewcząt wadliwie socjalizowanych źródłem cierpienia. Wskazany przez osoby tworzące grupę kontrolną brak rodziny utożsamiany z największym cierpieniem odpowiada zajmującemu miejsce pierwsze wśród wskazań grupy eksperymentalnej brakowi miłości. Mimo wyraźnej różnorodności wypowiedzi większość uczestniczących w badaniu ankietowym jednostek szczególnym cierpieniem określiła niezaspokojenie podstawowej, niezwykle ważnej potrzeby miłości, zaspokajanej w prawidłowo funkcjonującym systemie rodzinnym.

Schemat 5. Hierarchia określeń utożsamianych z cierpieniem – grupa kontrolna

Schemat 6. Hierarchia określeń utożsamianych z cierpieniem – grupa eksperymentalna

Źródła poczucia sensu życia osób wadliwie socjalizowanych

Wskazanie stosunku podopiecznych względem zagadnienia sensu egzystencji istoty ludzkiej zapewniły wypowiedzi dziewcząt zawarte w odpowiedziach na pytanie: Co Twoim zdaniem stanowi sens życia człowieka? Wśród opinii jednostek najmłodszych, tworzących grupę kontrolną zdecydowana większość obejmowała stwierdzenia wskazujące szczególny wpływ rodziny, osób bliskich, przyjaciół, autorytetu, wiary, a także wyznaczonych celów życiowych, pragnień, marzeń, warunkujących kształtowanie świadomości wartościowości życia. Zdaniem osób społecznie niedostosowanych znaczenie egzystencji ludzkiej nadaje również dobro, miłość, nadzieja, szczęście, radość, możliwość edukacji, dobra duchowe i materialne.

Wyszczególnione przez dziewczęta najmłodsze źródła poczucia sensu życia:

RODZINA, OSOBY BLISKIE:

„Moim zdaniem sens ludzkiego życia stanowi rodzina, przyjaciele”;
„Ktoś bliski, dla kogo warto żyć nadaje sens w życiu człowieka”;
„Rodzina, osoba, dla której warto żyć”;
„Wszystko stanowi jego sens. Sądzę, że najbardziej bliscy ludzie”;

CELE ŻYCIOWE:

„Sensem życia jest cel, do którego chcemy dążyć”;

MARZENIA:

„Sens ludzkiego życia stanowią marzenia tak naprawdę, bo ktoś kto nie ma marzeń to nie ma sensu życia”;
„Myślę, że to jego pragnienia, marzenia prowadzą do szczęścia lub cierpienia”;

WIARA:

„Moim zdaniem sens ludzkiego życia stanowi wiara, czyli pogląd uznający coś za prawdę nie na podstawie racjonalnych argumentów czy dowodów, ale na podstawie autorytetu lub czyjegoś świadectwa”;

ORAZ WSKAZANE JEDNOKROTNI:

„Sens ludzkiego życia stanowi to, że każdy dzień nam czegoś uczy”;
„Dobro, miłość, wiara, nadzieja”;
„Ustatkowanie się w życiu, mieć wszystko poukładane”;
„Szczęście, radość”;
„...Ważna jest szkoła”;
„Dobra materialne i duchowe”;

Wyróżnione w grupie eksperymentalnej wartości nadające sens życiu:

WIRA:

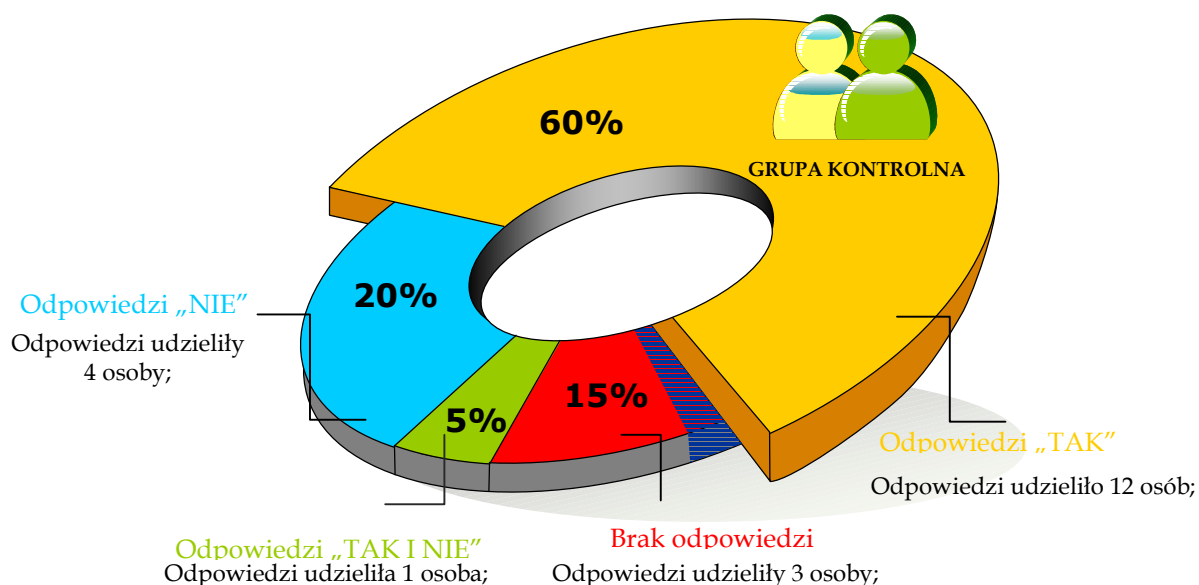
18

*„Sensem ludzkiego życia jest życie zgodne z przykazaniami Boga, ofiarowanie siebie Bogu, a także pomoc bliźnim i dążenie do Boga nawet poprzez cierpienie.
Trzeba wierzyć po prostu w Boga i życie wieczne. już nie na ziemi”;*

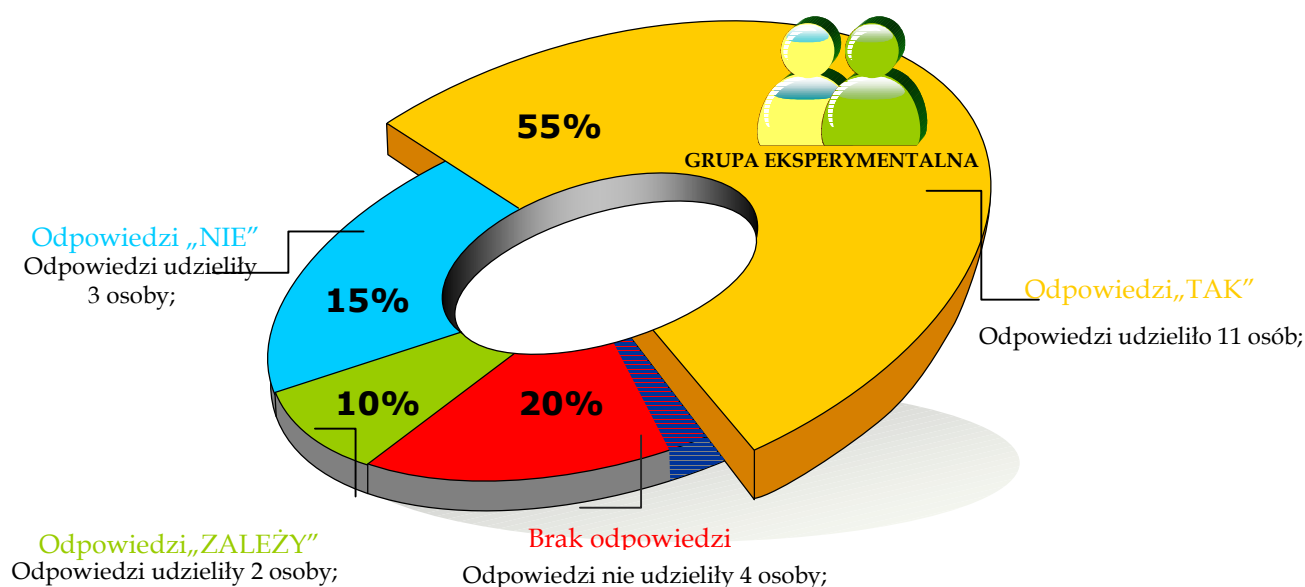
Znaczenie posługi osób duchownych w procesie resocjalizacji

Celem wykazania znaczenia zaangażowania duchowieństwa w przebiegu procesu resocjalizacji osób społecznie niedostosowanych w opracowanym kwestionariuszu ankiety zawarłam pytanie: czy Twoim zdaniem działalność duszpasterska osób duchownych wywiera wpływ na zmianę zachowania wychowanków placówki?, z prośbą o uzasadnienie odpowiedzi.

Zdecydowana większość tworzących grupę kontrolną oraz eksperymentalną podopiecznych wykazała zgodność opinii, wskazując w sformułowanych wypowiedziach szczególnie istotną rolę oddziaływań duchownych w kształtowaniu postaw oraz wyraźnej zmianie nieakceptowanych zachowań.

Schemat 7. Wpływ działalności duszpasterskiej osób duchownych na zmianę zachowania wychowanek – grupa kontrolna

Schemat 22. Wpływ działalności duszpasterskiej osób duchownych na zmianę zachowania
wychowanek
– grupa eksperymentalna

Uzasadnienie dpowiedzi: twierdzących:

- „Tak, ponieważ osoby duchowne uczą i pomagają nam, jak radzić sobie z cierpieniem”;
- „Tak, bo w różnych trudnych sytuacjach możemy zobaczyć jak postępują i zawsze przebaczą,
ufają, kilkakrotnie dają dużo szans i przykład, a świeccy często w pracy są tacy, jak w domu,
a duchowni zawsze starają się dawać przykład”;
- „Tak, ponieważ mamy możliwość poznania Boga i zobaczenia kim On tak naprawdę jest oraz to,
że jesteśmy dla Niego ważne”;
- „Myślę, że w pewnym stopniu tak, bo zmieniają się nasze poglądy i wartości, którymi będziemy
się kierować”;
- „Tak, ponieważ często z osób duchownych możemy brać przykład i uczyć się postaw religijnych”.

Podsumowanie

Wśród wskazanych wypowiedzi potwierdzających istnienie dostrzeganego wpływu działalności duszpasterskiej duchownych w procesie korekty wykazywanych zachowań jednostek zdemoralizowanych, wadliwie socjalizowanych, nieprzystosowanych, tworzące grupę eksperymentalną i kontrolną dziewczęta wyróżniły znaczenie bezpośredniego oraz indywidualnego kontaktu z duchowieństwem, wskazującym przykładem własnym wzorce, stanowiące odzwierciedlenie i urzeczywistnienie wpajanych młodzieży postaw religijnych, a także zasad życia moralnego, wzbudzających zainteresowanie zagadnieniem egzystencji istoty ludzkiej, ukierunkowujących refleksję, rozważania podopiecznych ku podejmowanej wielokrotnie problematyce szczęścia i cierpienia, wartości wyższych oraz sensu powołania,

przeznaczenia człowieka, umożliwiających osiągnięcia pożądaney zmiany wykazywanego sposobu postrzegania otaczającej rzeczywistości, a w konsekwencji własnego zachowania.

Wychowanki katolickiego młodzieżowego ośrodka resocjalizacyjnego w wyniku modlitwy, lektury Słowa Bożego, uczestnictwa w katechezie, omawiania kwestii wartości, znaczenia egzystencji ludzkiej, doświadczają rozwoju wewnętrznego, a także wyzwolenia bezinteresownej miłości wobec bliźniego, przebaczenia, umiejętności określania celów życiowych, wyznaczających sens egzystencji istoty ludzkiej. Co uwidacznia tym samym znaczącą rolę działalności duszpasterskiej – stanowiącą pomoc rodzinie mającej problemy wychowawcze z dziećmi i młodzieżą niedostosowaną społecznie.

Bibliografia:

- Białas M.** (2011): *Niepełnosprawność osób w perspektywie metafizycznej*. W: Specjalne potrzeby niepełnosprawnych. Special Needs of the disabled people. Red. M. Białas. Kraków: Wyd. Arson, s. 65-72.
- Białas M.** (2012): *Teologiczno – antropologiczne podstawy wychowania chrześcijańskiego w aspektach szczęścia i cierpienia*, Poznań: Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu.
- Cekiera Cz.** (1992): *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych. Metody, programy, modele, ośrodki, zakłady, wspólnoty*, Lublin: Wyd. TN KUL.
- Darowski R.** (2008): *Filozofia człowieka. Zarys problematyki. Antologia tekstów*, Kraków: Wyd. WAM.
- Dogiel G.** (1992): *Metafizyka*, Kraków: Wyd. Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy. **Filipczuk H.** (1981): *Rodzina a rozwój psychiczny dziecka*, Warszawa: Wyd. Nasza Księgarnia
- Jan Paweł II.** (1994): *Gratissimam sane*, Wrocław: Wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Jan Paweł II.** *Przemówienie do więźniów w Płocku dnia 7.06.1991, OR., 1991.*
- Kostek M.** (2010): *Wolontariat w hospicjum impulsem do zmiany w człowieku?*, Lublin: Wyd. TN KUL.

Krąpiec M.A. (2005): *Ja – Człowiek*, Lublin: Wyd. KUL.

Krąpiec M.A. (1966): *Metafizyka*, Poznań: Wyd. PALLOTTINUM.

Majewski T. (1995): *Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych*. Warszawa:
Centrum Badaczo - Rozwojowe Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Misiaszek A. (1999): *Duszpasterstwo w resocjalizacji „społecznie nieprzystosowanych”*,
Malbork: Wyd. Nakładem autora.

Świtka J., Kuć M. (2007): *Duszpasterstwo więzienne w pracy penitencjarnej*, Lublin:
Wyd. TN KUL.

Nota o autorze:

Emilia Fenger – Absolwentka Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim. Tytuł magistra uzyskała w zakresie pedagogiki resocjalizacyjnej z profilaktyką uzależnień, stanowiącej przedmiot zainteresowań, obejmujących szczególnie zagadnienie uwarunkowań zjawiska społecznego niedostosowania dzieci i młodzieży oraz stosowanych środków, sposobów i metod wychowawczego oddziaływania skierowanego wobec wychowanków placówek resocjalizacyjnych.

Emilia Fenger – graduate of the Faculty of Social Sciences at Jan Kochanowski University in Kielce, branch in Piotrków Trybunalski. She obtained her master's degree in reclamation pedagogics with addiction prevention, which is the object of interest covering especially the issue of determinant of the phenomenon of lack of social adaptation of children and teenagers plus the means and methods of upbringing applied on pupils in reclamation facilities.

